

flave bt.

SZÍNHÁZ ÉS RÉGIÓK
2005.

TARTALOM

1. BEVEZETÉS	3
2. INTERJÚK A SZÍNHÁZIGAZGATÓKKAL.....	4
2.1 Módszertan.....	4
2.2. A tematika	4
2.3. Általános kérdések	4
2.4. Régiók és a színház	9
2.5. A színházi struktúráról	13
3. AZ ÖNKORMÁNYZATI KÉRDŐÍVEK FELDOLGOZÁSA	18
3.1. Általános kérdések	18
3.2. Régiók és a színházak.....	21
3.3. Színház és struktúra	25
4. A RÉGIÓK SZÍNHÁZI LEÍRÁSA	27
4.1. A színházi ellátottság régiónkénti elemzése.....	27
4.2. A színházi ellátottság országrészenkénti elemzése	29
5. JAVASLATOK A MAI MAGYAR SZÍNHÁZMŰVÉSZET FEJLESZTÉSÉHEZ.....	32
5.1. Alapelvek.....	32
5.2. Javaslatok	33
FÜGGELÉK.....	35

1. BEVEZETÉS

Tanulmányunkban a **magyar színházi struktúrát vizsgáljuk meg a területi-statisztikai régiókkal való viszonyuk** szempontjából. A vizsgálat megszervezése és lebonyolítása lényegében a 2004. október 12-i Kutatási Programtervben megfogalmazottak szerint történt, azzal a különbséggel, hogy a rendelkezésre álló pénzügyi források korlátozása miatt a tényleges Programtervben csökkentéseket kellett végrehajtanunk. Töröltük a IV.C pontot, amely szerint: *A kiválasztást megelőzően konzultációnak kell történnie a kulturális kormányzat és a parlamenti pártok kulturális képviselőivel.* Az ajánlati programtervhez képest **új feladatra is sort kerítettünk**: kíváncsiak lévén és fontosnak tartván a fenntartói jogokat gyakorló önkormányzatok véleményét, kérdőívet küldtünk az önkormányzatok kulturális bizottságai elnökeinek.

Eredeti, így jelentős (2.) fejezete tanulmányunknak **az Igazgatói Interjúkon elhangzott információk, vélemények, javaslatok** feldolgozása. Egyedülálló feladatra vállalkoztunk akkor, amikor Magyarország összes közösségi színházának¹ igazgatójával. Ilyen típusú és nagyságrendű felmérés még soha nem készült Magyarországon, így elégedettségünk nem ismert határt, amikor valamennyi igazgató örömmel jelezte az interjúban való részvételi szándékát. Az eltervezett 33 interjúból (14 budapesti, 19 vidéki) a tanulmány leadásának meghosszabbított határidejéig (2005. augusztus 31.) **valamennyi interjút sikerült elkészítenünk**, amely tekintettel a színházigazgatók rendkívüli elfoglaltságra **kitűnő eredménynek** számít. Köszönjük igazgatóinknak, hogy aktív és szenvedélyes részvételükkel elősegítették e tanulmány elkészítését.

Tanulmányunk következő, 3. fejezetében **a színházfenntartó önkormányzatoktól megérkezett kérdőíveket dolgoztuk fel.** Kutatásunk sikerét jelzi, hogy az elküldött 19 kérdőívből a tanulmány leadásának meghosszabbított határidejéig (2005. augusztus 31-ig) **valamennyi kérdőívet** kitöltve visszakaptunk. A kérdőív egy része az igazgatóknak feltett kérdések pandantja, így **lehetőségünk volt a fenntartói és az igazgatói vélemények és értékítéletek** különösen izgalmas összehasonlításra.

Dolgozatunk 4. fejezetében **a régiók és a színházi outputok² statisztikai vizsgálatának** összefoglalása. A vizsgálat során a józan ész és egy professzionális statisztikai programcsomag segítségével próbáltuk meg föltérképezni a rendelkezésünkre álló, nyilvános adatok alapján a magyar színházi világ és társadalmi-gazdasági körülményeinek statisztikailag megragadható összefüggéseit. A teljes statisztikai vizsgálat **tanulmányunk függelékében** olvasható.

Tanulmányunk befejező, 5. fejezetében az interjúk és a statisztikai vizsgálat alapján **összefoglaljuk és megfogalmazzuk mindazokat a javaslatokat**, amelyekkel szándékaink szerint segítjük, támogatjuk a mai magyar színházművészet további fejlődését.

¹ Közösségi színháznak nevezzük az állami és önkormányzati tulajdonban lévő színházakat.

² Itt színházi outputon az előadásszámot és a nézőszámot értjük. Ez utóbbi magában foglalja a fizető nézők számán kívül a tiszteletjegyeket és a hivatalos jegyek számát is.

2. INTERJÚK A SZÍNHÁZIGAZGATÓKKAL

2.1 Módszertan

A következőkben a közösségi színházak igazgatóival készített személyes interjúkat foglaljuk össze. A személyes interjúk előtt levélben tájékoztattuk az igazgatókat a kutatás céljáról, módszereiről, valamint megküldtük részükre a fenntartó önkormányzat kulturális bizottságának küldött levelünk másolatát tájékoztatás céljából.

A személyes interjúk bevezetőjeként tájékoztattuk az igazgatókat, hogy válaszaik nem kerülnek be a tanulmányba név szerint, hisz jelen konkrét esetben bennünket és megbízónkat a magyar közösségi színházi élet együttes véleménye érdekli. Nagy meglepetésünkre az igazgatók döntő része szívesen és lelkesen vett részt az interjúkérdések megválaszolásában illetve az interjúk során kialakult gyakran szenvedélyessé váló vitában. Az interjúk során nem készítettünk hangfelvételt, hanem kézi jegyzeteket készítettünk, amelyeket az interjút követő napon szövegszerkesztőn feldolgoztunk.

Valamennyi közösségi színház (33) igazgatójával sikerült az interjút elkészíteni. Három igazgatóval nem sikerült személyesen találkozunk: ők e-mail-ben válaszolták meg a magunk segítségére készített kérdőívet (interjúvázlatot), amelynek esetleges félreérthető válaszait telefonon pontosítottuk. Tudatosítottuk ugyanakkor a három igazgatóval, hogy a megküldött kérdőív nem képes felölelni egy személyes interjú valamennyi témáját, amint ezt a gyakorlat messzemenőig igazolta is számunkra.

2.2. A tematika

A személyes interjú során három kérdéskörben kértük az színházigazgatók véleményét: 1. általános kérdések, 2. a színházi struktúra kérdései, 3. a régiók színházi ellátottsága. A struktúra és a régiók két különböző kutatás témája, ám kímélve az igazgatók munkaidejét úgy döntöttünk, hogy e három kérdéskört egyetlen interjú során dolgozzuk fel. Az interjúk során gyakran jelentősen eltértünk az interjúvázlatban fogalt elképzeléseinktől, mivel a színházigazgatók gyakran olyan új és egyéni nézőpontot választottak, amelyek tovább bővítették tanulmányunk tematikáját. Emiatt fordul elő, hogy bizonyos kérdéseket csak egy-egy igazgató vet fel és válaszol meg. A rendelkezésünkre álló munkaidőalap azonban nem engedte meg, hogy minden egyes új kérdésfelvetés után választ kérve visszatérjünk a már meginterjúvált színházigazgatóhoz.

2.3. Általános kérdések

Az igazgatókkal való találkozás lehetőséget adott arra, hogy egy olyan - az eredeti munkatervben nem szereplő - kérdéssort is feltegyünk, amellyel megteremthetjük egy színházigazgatói index bevezetésének alapjait. Külön örömünkre szolgált, hogy a színházigazgatók többsége azonnal, kisebb része pedig rövid magyarázat után megértette az index jelentőségét³. A továbbiakban bemutatjuk az általános kérdéseket és a rá adott válaszokat:

---

³ Egy igazgató nem tartotta értelmezhetőnek e kérdéssort, így nem válaszolt az első három kérdésre, egy igazgató pedig az első kérdést tartotta csak megválaszolhatatlannak.

2.3.1. Milyenek értékelik színházi pénzügyi pozícióját az 1-10-es skálán?

Elmondtuk a színházigazgatóknak, hogy a) az 1-es a legrosszabb, a 10-es a legjobb pénzügyi helyzetet jelent, b) nem mások helyzetéhez, hanem saját benső értékítéletéhez viszonyítva kérjük az osztályozást, c) a kérdés a jelen, vagyis a 2004/2005-ös évadra vonatkozik.

A válaszok: tizenhárom 5-ös alatti választ kaptunk (három 2-es, kilenc 3-as, egy 4-es), öt 5-öst, a többiek (19-en) 6-8 közé sorolták be színházukat. Az **átlag 4,8**, amelyet úgy értékelhetünk, hogy a színházigazgatók **gyenge közepesnek értékelik** színházuk pénzügyi helyzetét.

Nincs jelentős különbség a fővárosi és a vidéki színházak között, hisz átlaguk csupán 4 századdal (!) tér el egymástól: a vidékiek 4,82-re, a fővárosiak valamivel rosszabbra, 4,86-ra értékelik pénzügyi helyzetüket.

Ennél nagyobb, ám mégsem jelentős **2,3 tizednyi különbség van a Dunántúli és a Dunán Innen** (három régió: Észak-Magyarország, Észak-Alföld, Dél-Alföld) színházigazgatók osztályozásában: míg a Dunántúliak 4,77-re, addig a Dunán Inneniek csak 5,00-re értékelik pénzügyi helyzetüket. (Mint korábban már láttuk, a Dunántúli régiók színházi ellátottsága jelentősen meghaladja a Dunán Innenen régiók ellátottságát!)

2.3.2. Milyenek értékelik színháza művészeti helyzetét az 1-10-es skálán?

Elmondtuk a színházigazgatóknak, hogy a) az 1-es a legrosszabb, a 10-es a legjobb művészeti helyzetet jelent, b) nem mások helyzetéhez, hanem saját benső értékítéletéhez viszonyítva kérjük az osztályozást, c) a kérdés a jelen évadra vonatkozik.

A válaszok: egy 10-es és egy 5-ös kivételével valamennyi színházigazgató 6-9 közé sorolja be saját művészeti helyzetét. Az **átlag 7,7**, amely jelentősen meghaladja a pénzügyi helyzetre kapott 4,8-es átlagot. A **színházigazgatók tehát jónak, a pénzügyi helyzetnél jelentősen jobbnak** értékelik saját színházuk művészeti tevékenységét.

A pénzügyi értékeléshez képest **egy tizedponttal nagyobb különbség van a fővárosi és a vidéki** színházigazgatók értékelése között: a vidékiek 7,6-ra a fővárosiak valamivel jobbra 7,9-re értékelik saját színházuk művészeti tevékenységét.

7 tized osztályzatnyi különbség van a Dunántúli és a Dunán Innenen (három régió: Észak-Magyarország, Észak-Alföld, Dél-Alföld) színházigazgatók osztályozásában: míg a **Dunántúliak kritikusanban 7,3-ra**, addig a **Dunán Inneniek 8,0** értékelik művészeti helyzetüket.

2.3.3. Milyenek értékelik színháza általános helyzetét az 1-10-es skálán?

Elmondtuk a színházigazgatóknak, hogy a) az 1-es a legrosszabb, a 10-es a legjobb helyzetet jelenti, b) nem mások helyzetéhez, hanem saját benső értékítéletéhez viszonyítva kérjük az osztályozást, c) a kérdés a jelen, vagyis a 2004/2005-ös évadra vonatkozik, d) egy összesített értékelést kérünk, amely a pénzügyi és művészeti helyzeten kívül minden egyéb, általa fontosnak tartott szempontot magában foglal.

A válaszok: egy 4-es, egy 10-es és egy 9-es osztályzaton kívül a többi, 32 színház 5-8 közé sorolja saját színháza általános helyzetét. Az átlag 6,9, amely közel 2,1 ponttal magasabb a pénzügyi helyzet, és csak 0,8 ponttal kisebb az általunk magasnak tartott 7,7-es művészeti osztályzatnál. Mindez azt jelenti, hogy a színházvezetők szempontjából jelentős tényező a pénzügyi helyzet, ám színházuk helyzetéről alkotott **általános értékítéletüket több más, pozitívan értékelt szempont** is befolyásolja még.

A korábbi két kérdésnél adott válaszok eltérően **több mint 0,8 osztályzat eltérés van** a vidéki és fővárosi igazgatók értékítélete között: a fővárosiak 7,4-re, a vidékiek 6,6-ra értékelik saját színházuk általános helyzetét.

Meglepetésre **alig kimutatható – 4 századnyi - különbség** van a Dunántúli és a Dunán Innen (három régió: Észak-Magyarország, Észak-Alföld, Dél-Alföld) színházvezetők osztályozásában: a Dunántúliak 6,61, a Dunán Inneniek 6,57-re értékelik általános helyzetüket, ami erős közepes osztályzatnak számít.

2.3.4. Milyen irányba változott meg színháza általános helyzete az elmúlt 2-3 évben?

A három válaszlehetőségből az alábbiak szerint választottak a színházvezetők: **9 igazgató szerint javult, 13 igazgató szerint rosszabbodott színháza helyzete, a többiek (9 fő) szerint nem változott lényegesen színházuk általános helyzete.** (Lásd a következő oldal táblázatait!) Egy fővárosi és egy vidéki igazgató nem tudta értelmezni a kérdést, így 31 igazgató véleményével számoltunk „csak”.

Nincs lényeges különbség a vidéki és a budapesti igazgatók véleménye között. A vidéki igazgatók közül 7-en úgy érzik rosszabbodott színházuk általános helyzete, 5-en változatlanul tartják, 5-ük szerint pedig javult a helyzet. A **fővárosi igazgatóknál ez az arány 6,4,4**, lényegében megegyezik a vidéki színházvezetőkével: kb. 29%-uk szerint javult csak helyzetük.

Összevetve az előző kérdésre adott válasszal kiderül, hogy **a rosszabbodott választ adó igazgatók általános ítélete megegyezik a javult választ adókéval:** mindketten 6,7-re értékelik színházuk általános helyzetét.

A Dunántúli és a Dunán Innen régiók színházvezetői között az alábbiak szerint oszlottak meg a válaszok: **Dunántúlon 5 igazgató szerint rosszabbodott, 4 szerint javult, 3 igazgató szerint változatlan színháza helyzete; Dunán Innen 2-2 igazgató szerint javult illetve rosszabbodott,** és 3 igazgató szerint helyzete változatlan.

2.3.5. Amennyiben történt változás, úgy kérjük sorolja fel az elmozdulás (változás) okait!

A javulás valló színházvezetők mindegyike színháza és önmaga **saját tevékenysége eredményének tartja a javulást:** a nézőszám és a saját bevételek növelése, Nyári Színház elindítása, művészi színvonal emelése, a POSZT működtetése, a gazdálkodás és a művészeti munka javulása, két igazgató is említette a színházba belépő új vezetők jótékony hatását.

A rosszabbodást vallók **mindegyike megemlítette a következő külső tényezőket:** áfa törvény módosítása (a NKÖM miniszter által beígért 80% helyetti 60%-ot is többen

említették), a kényszervállalkozások helyzete, a művészeti támogatás arányos csökkenése, az energiahordozók árának emelkedése. Egy-egy színházigazgató említette: közhasznú társaságba kényszerítést, elmaradt közalkalmazotti fizetésemelések, a média negatív hatása a látogatottságra, a vásárlóerő csökkenése.

**Milyenek tartja színháza általános helyzetét a többi színházhoz képest?
Hogyan változott színháza általános helyzete az elmúlt 2-3 évben?**

Milyenek tartja	Vidék	Budapest	Összesen
jobb	8	8	16
ugyanolyan	5	4	9
rosszabb	4	2	6
Összesen	17	14	31
Hogyan változott			
rosszabbodott	7	6	13
változatlan	5	4	9
javult	5	4	9
Összesen	17	14	31

Hogy értékeli a válaszadók színházuk jelenlegi általános helyzetét?

Milyenek tartja	Vidék	Budapest	Összesen
jobb	6,0	7,6	6,9
ugyanolyan	7,0	7,5	7,2
rosszabb	6,8	6,5	6,7
Összesen	6,5	7,4	6,9
Hogyan változott			
rosszabbodott	6,3	7,2	6,7
változatlan	7,2	7,5	7,3
javult	6,5	7,4	6,6
Összesen	6,5	7,4	6,9

2.3.6. Milyenek értékeli saját színháza helyzetét a többi színházhoz képest?

A három válaszlehetőségből az alábbiak szerint választottak a színházigazgatók: **16 igazgató szerint jobb, 6 igazgató szerint rosszabb** színháza helyzete a többi színházhoz képest, a többiek (9 fő) szerint ugyanolyan színháza általános helyzete mint a többieké. (Lásd az előző oldal táblázatait!) A színházigazgatók fele tehát úgy gondolja, hogy színháza általános helyzete jobb a többi színházénál.

A saját színházuk helyzetét jobbnak tartók közül 8 fővárosi, 8 vidéki, a rosszabbnak vallók közül 4 vidéki, 2 fővárosi, az ugyanolyan választ adók közül 5 vidéki és 1 fővárosi. **A budapestiek több mint fele (57%), a vidékiek közel fele (47%) tehát jobbnak tartja helyzetét a többi színházhoz képest.**

A Dunántúli és a Dunán Innen régiók színházigazgatói között az alábbiak szerint oszlottak meg a válaszok: A Dunántúl **3-3 színházigazgató tartja színháza helyzetét másoknál jobbnak illetve rosszabbnak, négy pedig ugyanolyannak; a Dunán Inneniek pedig 5-en jobbnak, 1-1 rosszabbnak illetve ugyanolyannak tartja helyzetét.**

Figyelemre méltó, hogy a legmagasabb osztályzatúakból kerülnek ki a jobb helyzetet vallók (átlaguk csak 6,8)! Legmagasabb osztályzatot a helyzetüket ugyanolyannak vallók adták maguknak (7,2)!

2.3.7. Milyenek értékeli saját színházát művészi teljesítménye alapján?

A színházigazgató három harmadba sorolhatták be színházukat: első, középső és harmadik harmadba. Az interjúkérdésekre adott válaszok közül **a legkevésbé ennél a kérdésnél szóródtak a válaszok:** csupán 8 vidéki (7 Dunántúli és 1 Dunán Innen) igazgató vélte színháza művészi teljesítményét a középső harmadba tartozónak, a **többiek (25) mindannyian az első harmadba sorolták színházukat művészi teljesítménye alapján.** A harmadik harmadba egyetlen színházigazgató sem sorolta színháza művészi teljesítményét. (E kérdésre adott válaszokból is kiderül, hogy a Dunántúli igazgatók kritikusabban értékelik saját tevékenységüket.)

2.3.8. Színháza anyagi helyzetének jelentős változása esetén mire törekedne?

Több válaszlehetőséget is megadtunk segítségül, de a színházigazgatók természetesen más válaszokat is adhattak. A kérdés természetéből következően több válasz is adható, amelyeket sorrendbe állítottunk. Nem adtunk meg válaszkorlátot, így az igazgatók több választ is adhattak. (A zárójelben lévő számok összege nem minden esetben egyezik meg a sor összegével, mivel több igazgató sorrend nélkül adta meg válaszait.)

- 15 fő (a válaszadók közel fele) **béremelést hajtana végre** (8 fő első sorban, 6 fő másod sorban, 1 harmad sorban);
- 14 igazgató **növelné a bemutatók költségkeretét** (5 fő első sorban, 6 fő másod sorban, 2 fő harmad sorban);
- 9 fő erősítené, illetve **bővítené a társulatot** (6 elsősorban, 3 fő másodsorban);
- 4 fő **műszaki-technikai fejlesztést** hajtana végre (2 fő első-, 2 másod-, és harmad sorban);

- 5 igazgató tartana **több bemutatót** (1 másod- és 1 harmad sorban);
- 3 igazgató **felújítaná**: a színházépületet, a stúdiót (elsősorban), a színészlakásokat
- 1 igazgató külföldi rendezőket és előadásokat hívna meg;
- 1 fő visszaállítaná művészeti és műszaki dolgozói közalkalmazotti státusát;
- 1 fő több karbantartó próbát tartana, ezzel együtt kevesebb előadást játszana;
- 1 fő nagyobb repertoárt játszana;
- 1 igazgató szélesítené a programot: gyermekelőadásokat is játszana (negyedsorban);
- 1 fő színháza külföldi játszási lehetőségeinek bővítésére fordítana több pénzt,
- 1 igazgató a törzsgárda megbecsülését erősítené.

2.4. Régiók és a színház

Az interjú régiós fejezetét lényegében három szakaszra építettük fel: az első szakasz kérdéseivel arra voltunk kíváncsiak, hogy milyen ismeretekkel rendelkeznek a színházigazgatók a régiókkal kapcsolatban; a második szakaszban a régiók közti különbségekre és ezek okaira kérdeztünk; a harmadikban pedig a színházak (régiók) közötti együttműködésről kérdeztük az igazgatók véleményét és tapasztalatait.

Csak néhány igazgató tudta, hogy ma Magyarországon törvény írja elő a területi-statisztikai régiók létezését és működését. Senki sem kísérelte meg a hét régió felsorolását, egy-két régió nevet azonban szinte mindenki fel tudott sorolni.

2.4.1. *Mit gondol, színházi szempontból melyik a legjobban, illetve a legrosszabbul ellátott régió? (Legjobbnak azt e régiót nevezzük, ahol az ezer lakosra jutó színháznézők száma a legmagasabb)*

A kérdés kapcsán azonnal rögzítettük, hogy a kérdés nem vonatkozik Közép-Magyarország régióra (Budapest és Pest megye), mivel mindannyian tudjuk, hogy Budapest miatt ott a legmagasabb az ezer lakosra jutó színházi nézőszám.

A színházigazgatók közel fele (15 fő) válaszolt a kérdésre vagy annak egyik felére, a többiek nem tudtak válaszolni, mivel ez a téma teljesen kívül esik érdeklődési körükön. (Természetesen azt mindenki tudta, hogy legjobban ellátott régió Közép-Magyarország.) A válaszadók közül **négy budapesti és kettő vidéki igazgató - helyesen - Nyugat-Dunántúlt jelölte meg a legjobban ellátott vidéki régiónak**, míg hárman - helytelenül - saját régiójukat jelölték meg annak. (Meglépetésre egy dunántúli(!) igazgató Nyugat-Dunántúlt jelölte meg a legrosszabbul ellátott régiónak. Hat igazgató helyesen Dél-Alföldet tartja a legkevésbé ellátott régiónak, **hárman (2 vidéki és 1 fővárosi) Észak-Alföldet, négyen Észak-Magyarországot jelölte meg.** (Észak-Magyarország is elfogadható helyes válasznak, hisz mint látni fogjuk, csupán 1 néző különbség - 191 illetve 190 fő - van Észak-Magyarország és Dél-Alföld között az ellátottság tekintetében.)

A válaszolók **közel fele tehát helyesen sorolta be a legjobban és legrosszabbul ellátott régió nevét.** Tették ezt annak ellenére, hogy ilyen típusú vizsgálat még nem látott napvilágot Magyarországon. Megérzésükre hallgattak, illetve az egyes régiók már

nyilvánosságra hozott, és közismertnek tekinthető, egyéb fejlettségi adataik alapján becsülték legjobbnak Nyugat-Magyarországot illetve legrosszabbnak Dél-Alföldet.

2.4.2. Az Ön régiója hányadik lehet ellátottság szempontjából a régiók sorrendjében (1-7)?

A kérdést a vidéki igazgatóknak tettük fel, mivel a fővárosi igazgatók eleve tudták, hogy a Közép-Magyarország régió a legjobb ellátottságú régió. A **13 válaszadó közül három(!) Közép-Dunántúli igazgató találta el régiója 3. helyét**, a többiek 1,2,3, sőt 6 hellyel is eltévesztették saját régiójuk sorrendjét.

2.4.3. Mit gondol, mi a régiók között kialakult különbségek lényegi okai?

A kérdés feltevése előtt tájékoztattuk az igazgatókat az egyes régiók színházi ellátottságáról (lásd a 4. fejezetet!).

A 15 válaszoló (a többiek kellő tudás illetve információ hiányában nem kívántak a kérdéssel foglalkozni)

- többsége elsősnek **a régiók életszínvonala, gazdasági fejlettsége** (foglalkoztatottság, befektetői köre), illetve lehetőségei közti különbséget jelölte meg,
- közel ugyanennyien a történelmi okok miatt kialakult **kulturális különbségeket** és igényeket is megjelölték,
- néhányan említették a **szellemi kapacitások** különbözőségét;
- többen a polgárság (fizetőképes közönség) eltérő mennyiségét és alapkulturáltságát jelölték meg oknak, illetve
- az elmúlt száz év eltérő **geopolitikai döntéseit**;
- egy igazgató a színház **társadalmi beágyazottságát és életkorát** is trendbefolyásoló tényezőként említette;
- egy igazgató a kultúra támogatási rendszerének különbözőségét is lényegi oknak tartja.

2.4.4. Az Ön megítélése szerint szükséges-e az állam beavatkozása a régiók színházi ellátottsága közötti különbségek megszüntetéséhez? Az esélyegyenlőség biztosításában (a régiók színházi ellátottságának kiegyenlítésében) mely megoldásokat tart üdvözítőnek?

A 28 választ adó igazgató közül **ötten** (három vidéki és kettő fővárosi igazgató) **határozottan tagadták az állami beavatkozás** szükségességét. Úgy gondolják, a színházi struktúra egy élő, organikusan fejlődő szervezet, abba központilag beavatkozni egyáltalán nem szabad. Különösen érvényes ez a vidéki színházi struktúrára, amelyet **nem ismerhet olyan alapossággal semmiféle centrális hatalom**, hogy az biztos alapot adna számára egy központi akarat megvalósításához. Az alapvetően helyi igényeket kielégítő színházakról annak a helyi közösségnek (illetve képviselőinek) kell döntenie, amelyik ezt a színházat létrehozta, és amelyik napi, érző kapcsolatban áll ezekkel a színházakkal.

A válaszadók többsége különféle erősségű igennel szavazott, vagyis véleményük szerint **kisebb-nagyobb állami beavatkozás szükséges** a régiók közötti színházi

ellátottság különbségeinek kiegyenlítéséhez. A lehetséges beavatkozás módszereire és eszközeire az igazgatók a következőket javasolják:

- a Nemzeti Kulturális Alapprogram illetve a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma **írjon ki olyan pályázatokat**, amelyek célja a régiók közötti színházi ellátottságbeli különbségek csökkentése;
- támogassa azon **színházak tájelőadásait**, amelyek színházszegény⁴ területek helységeinek lakosságát látják el előadásaikkal;
- a színházak közti **együtműködés elősegítése** annak érdekében, hogy a színházszegény területek száma fokozatosan csökkenjen;
- a központi költségvetés színházszegény területeken támogasson olyan helyi közösségi- vagy magánprogramokat, amelyek célja olyan **épületek építése vagy felújítása**, amelyek alkalmasak lehetnek színházi előadások még elfogadható szintű befogadására – színházbarát művelődési központok létrehozása;
- a központi költségvetés támogasson olyan helyi közösségi- vagy magánprogramokat, amelyek célja színházszegény területekről **nézők eljuttatása színházakban** kedvezményes költségtérítéssel;
- a központi költségvetés - a helyi közösség akarata esetén - **támogassa költségvetési színházak létrehozását** és működését;
- a központi költségvetés biztosítson céltámogatást a színházszegény területek önkormányzatai számára, amely **kizárólag színházi előadások importjára** lehet felhasználni;
- a közszolgálati média **növelje színházi előadásainak számát és gyakoriságát**, ezáltal keltve fel a színházszegény területek élősínház iránti igényét.

2.4.5. Volt-e illetve van-e színházának együtműködése más színházakkal?

A kérdésre adott válaszokra elsősorban azért voltunk kíváncsiak, mert a színházszegény területek ellátása növelésének **egyik lehetséges módja a színházak közti együtműködés**, melynek keretében a színházak szabad kapacitásaikat egyesítik harmadik - színházszegény – piacon történő együttes fellépés érdekében.

A kérdésre egy dunántúli és egy Dunán inneni igazgató kivételével **mindenki igennel felelt**, vagyis színházának volt illetve jelenleg is van együtműködése más színházakkal. Az együtműködés leggyakoribb formái bilaterálisak (kétoldalúak), csak egy-két esetben beszélhetünk multilaterális együtműködésről. Az együtműködések vidéken általában szomszéd színházak között alakulnak ki, ám létezik egymástól távolabbi színházak között is együtműködése. Az együtműködés szellemi alapja a színházigazgatók azonos vagy hasonló szellemi platformján kívül a rendező összekötő személye, ám leggyakrabban a pénzhiány teremti meg az együtműködés valóságos formáit, amelyek a következők:

- **közös produkció létrehozása**, amelynek lényege a kiállítás (rendezés, díszletek, jelmezek, bútorok, kellékek, világítás) közös finanszírozása – az

⁴ Javasoljuk a színházszegény kategória bevezetését, amely a férőhelyek és a színházlátogatók számától függően osztályozná az egyes régiók színházi ellátottságát.

egyik színházban lejátsszák a produkciót, majd a másikban folytatják a játszást - vidéki színházak között létezik, de fővárosi színház és nyári színház között is működik;

- **bemutatók, produkciók cseréje:** a bemutatók után a színházak lejátsszák a produkciót, majd cserélnék: mindkét helyen beleszámít az előadásszámba és a nézőszámba - vidéki színházak között létezik;
- **díszlet- és jelmezcserék:** a színházakban már lejátszott díszleteket és jelmezeket az együttműködő színházak térítésmentesen egymás rendelkezésére bocsátják;
- a színház kiállítja a produkciót, lejátssza, majd **átadja továbbjátszásra** egy magánszínháznak, amely jutalékot fizet a bevételből;
- **közös bérlet létrehozása** - a jobb piaci pozíció (könnyebb értékesítés) elérése érdekében több színház közösen bocsát ki általában tematikus bérletet;

Érdekes, hogy több színházigazgató is az együttműködés közé sorolt olyan tevékenységeket, amelyek **alapvetően a szolgáltatás kategóriájába tartoznak**: a díszlet- jelmezgyártás illetve -vásárlás, más illetve saját színház vendégszereplése és a vendégművészek alkalmazása nem együttműködés, hanem olyan szolgáltatás (megrendelés és teljesítése), amely természetesen és szükségszerűen együttműködési elemeket is tartalmaz.

2.4.6. Milyen szerepet vállalna Ön, illetve az Ön által vezetett színház a régiók közötti színházi esélykiegyenlítésben?

A 31 meginterjúvált vidéki színházigazgatók fele nyilatkozott úgy, hogy megfelelő körülmények biztosítása esetén **szívesen venne részt olyan tájelőadás-programban**, melynek célja a színházi ellátottságban meglévő különbségek kiegyenlítése illetve csökkentése. Ugyanakkor mindegyikük határozottan megfogalmazta, hogy a tájelőadások csak abban az esetben tudják a színházi üzenetet közvetíteni, ha a minőségi előadáshoz szükséges feltételek rendelkezésre állnak:

- megfelelő nagyságú és technikájú színpaddal és kiegészítő helyiségekkel rendelkező épület;
- elegendő idő műszaknak a színpad beépítésére;
- elegendő idő a színészeknek a helyszínen való próbára;
- megfelelő színvonalú autóbuszok és teherautók;
- megfelelő színvonalú szállás, amennyiben az előadás után - több előadás vagy más okok miatt - nem utazik haza a társulat;
- elegendő nagyságú bevétel ahhoz, hogy az esetlegesen kieső székhelyi előadás(ok) bevételét pótolja, illetve a tájelőadás felmerülő költségeit fedezze;

A színházigazgatók többsége nyilatkozott úgy, hogy **szívesen részt venne** egy olyan régiós bizottság munkájában, amelynek feladata a régiók színházi ellátottságában létező különbségek csökkentésére vonatkozó konkrét feladatok kidolgozása lenne.

2.5. A színházi struktúráról

2.5.1. Milyenek tarja a mai magyar színházi struktúrát?

A) A színházigazgatók többségének véleménye megegyezik abban, hogy **az állandó társulaton alapuló repertoár színházak biztosíthatják** csak azokat a szervezeti kereteket, amelyek között a színházak megvalósíthatják művészeti missziójukat.

Megerősíti véleményünk komolyságát az interjú elején feltett kérdésünkre adott válaszuk is, amely szerint **8 színházigazgató kivételével a többség (25 igazgató az igazgatók 3/4-e) megakadályozandónak** tartja az állandó társulatok felbomlását és megszűnését. Még a társulatnélküli színházak igazgatói is arra törekszenek, hogy legalább egy „virtuális társulatot” alakítsanak ki.

A társulatok fölbomlását szükségszerűnek illetve természetesnek tartó igazgató közül hat a fővárosban, egy a Dunán Innen, egy pedig a Dunántúlon dolgozik. Válaszukat az alábbiakkal indokolták:

- nincs annyi társulatteremtő és -formáló erővel bíró színházi személyiség, mint ahány társulat van, így nem biztos, hogy szükséges ezeknek a társulatoknak a mesterséges életben tartása;
- a társulat egzisztenciálisan és művészileg is elkényelmesíti a színészt, így alapvetően a színházi minőség ellen is hat;
- szükség van néhány állandó társulattal rendelkező színházra, ám a többségnek produkcióra kellene szerződnie;
- nincs erre egyértelmű válasz: minden színháznak a saját művészeti és működési stílusa szerint kellene társulati formát választania;
- a társulatok felbomlása egy olyan természetes folyamat, amelyet nem lehet megakadályozni.

B) A színházigazgatók véleménye megegyezik abban, hogy **a jelenlegi vidéki színházi struktúra egy olyan történelmi-kulturális fejlődés eredménye**, amelybe bármiféle központi akarattal beavatkozni tilos. A vidéki színházi élet kialakulása a vidéki városok polgári fejlődésének eredménye illetve azzal párhuzamos folyamat volt, amely nem állt meg a szocializmus alatt sem. Ezt **a fejlődést az államnak támogatni kell és nem irányítani és nem átalakítani.**

Nem volt ilyen egységes a vélemény, hogy legyen-e a színház nélküli megyékben színház. A színházigazgatók több mint fele úgy gondolja, legyen: **támogassa a színház létrejöttét a központi költségvetés, amennyiben a helyi közösség is úgy akarja.** A színházigazgatók kevesebb, mint fele úgy gondolja: ne jöjjenek létre új színházak, mivel színházi előadások importjával, magánszínházak ösztönzésével a színházi ellátás különbségei csökkenthetők. Két igazgató szerint az új színházak létrejötte a jövőben a meglévők pénzügyi esélyeit rontanák.

Néhány igazgató véleményt alkotott azzal a felvetődött kérdéssel kapcsolatban, vajon szükség van-e a régiókban vezető színházra. Ezek szerint három vidéki (közülük kettő nemzeti színház igazgatója) és egy fővárosi színházigazgató gondolja úgy, hogy **legyen minden régiónak vezető színháza.** Erre a legalkalmasabbak a régiók ma is létező nemzeti színházai: csupán a Közép-Dunántúli régióban nincs nemzeti színház,

itt létre kellene hozni a veszprémi vagy a székesfehérvári színházból. A többi színházigazgató szerint nincs szükség a régiókban vezető színházra; ne a szervezethez találjunk funkciót, hanem az ellátandó funkcióhoz keressünk struktúrát.

Egy vidéki igazgató szerint a jelenlegi vidéki struktúrát **radikálisan át kellene alakítani**: régióként egy, vezető színházra van szükség, amely ellátja a régió valamennyi színházépületének bejátszását, illetve a régió teljes színházi ellátását. Az igazgató első lépésként egyesítené a régió színházait, majd végrehajtaná az ebből fakadó racionalizálást, utána pedig létrehozná azokat a produkciókat, amelyeket vetésforgó jelleggel játszana a régió egyes színházaiban illetve színházjellegű tereiben.

C) A fővárosi színházi struktúrával a válaszolók közül⁵ egyetlen színházigazgató sem elégedett. Úgy látják a fővárosnak nem volt, ma sincs kulturális politikája, és nincs jövőképe sem a színházakról. Ezt támasztja alá, hogy a főváros Fejlesztési Tervében **még csak meg sem említik a színházakat.** (Sajnos a Nemzeti Kulturális Alapprogram által készített Kulturális Stratégiában **sincs a színházak megemlítése!**)

A rendszerváltás óta eltelt másfél évtized fővárosi színházi eseményei bizonyítják, hogy **a fővárosnak nincs egy olyan kiérlelt és megvitatott színházi koncepciója**, amely bírná a képviselők, az apparátus és a színházi szakma bizalmát egyaránt. Néhány ilyen eseményt a színházigazgatók is megemlítettek: az Új Színházból Székely Gábor „menesztése”, a Töröcsik-Swajda-féle Művész Színházi botrány, a Rock Színház megszüntetése, az Örkény Színház és a Madách Színház viszonya, a Vidám Színpad, mint sajátos műfajú színház megszüntetése stb.

A fővárosi igazgatók többsége szerint a fővárosi színházak **finanszírozási rendszere átláthatatlanná, rendetlenné, korszerűtlenné vált.** Senki nem tudja pontosan, miért épp annyi állami támogatást kap, amennyit kap, senki nem tudja, hogy milyen ismérvek szerint történik a művészeti támogatás felosztása. Az egy nézőre jutó támogatásban **olyan jelentős különbségek vannak**, amelyet nem indokol sem a színházak eltérő műszaki állapota, befogadóképessége, sem az előadásszám, sem a bemutatószám. A szakmával közösen és azzal egyetértésben mindenképpen tisztázni kell a fővárosi színházi finanszírozás alapelveit és normáit. Olyan rendszert kell bevezetni, amely **átlátható, kiszámítható és tükrözi az adott színház társadalmi helyzetét is.**

A főváros estében az igazgatók nagy része a következő programot tartja szükségesnek megvalósítani:

1. kulturális, benne színházi politika kialakítása: a valóság elemzése, az egyes színházak szellemi bázisának meghatározása, a fővárosi közönség igényeinek felmérése;
2. az egyes színházakra vonatkozó konkrét célok, elvárások, eszközök meghatározása,
3. konkrét szerződés kötése a színházakkal, amelyek a kht.-hez hasonlóan, de annál bővebben fogalmazza meg a színházak és a fenntartó önkormányzat jogait és kötelezettségeit.

D) A színházigazgatók egy része szerint az államnak is tisztázni kellene színházaival való kapcsolatát. Ennek keretében döntenie kellene a Játékszín, a Pesti

⁵ Öt vidéki és egy fővárosi igazgató úgy érezte, nincs elegendő információja a fővárosi színházstruktúra megítéléséhez, így nyilvánosságra alkalmas véleményt sem alkotott róla.

Magyar Színház és a Budapesti kamaraszínház sorsáról, illetve ezek átadásáról a Fővárosi Önkormányzat részére. Döntenie kellene a Nemzeti Színház társasági formája (részvénytársaság) megtartásáról és a Magyar Állami Operaház finanszírozásáról is. (Ez utóbbi néhány igazgató szerint nem finanszírozási, hanem ingatlanprobléma, mivel egy vállalkozói csoport meg akarja szerezni az Erkel Színház épületét.)

2.5.2. Amennyiben változtatásokra van szükség, milyen típusúak ezek?

A kérdés megválaszolásához szempontokat adtunk meg, amelyeket a színházigazgatók előszeretettel használtak a kérdés megválaszolásakor:

A színházak finanszírozási rendszere: a színházigazgatók közül hárman radikálisan változtatnának a jelenlegi finanszírozási rendszeren, a többiek lényegében jónak tartják, ám szerintük is szükség van kisebb változtatásokra.

- a radikális változtatók egyike éves finanszírozást javasol, amelynek lényege a színház és a főváros által **kialkudott bemutatósám**, amelynek teljesítése és esztétikai megítélését követően kerülne sor a következő évi megállapodásra;
- a másik radikális javaslat szerint **normatív rendszert kellene bevezetni, melynek lényege a házfenntartási és szakmai kiadások teljes különválasztása**, majd mindegyiket valamilyen norma szerint meghatározni;
- a harmadik javaslat értelmében valamennyi **támogatást központosítani kell** annak érdekében, hogy a színházak ne legyenek kiszolgáltatva a helyi önkormányzatok kénye-kedvének; a központ a támogatásokat a házfenntartás, a férőhely és a tényleges nézőszámot is figyelembe véve osztaná el.

A jelenlegi rendszert elfogadók többsége az alábbi kisebb változtatásokat illetve pontosításokat javasolja:

- a házfenntartási kiadásokat színházanként **újra fel kell mérni és az így kapott kiadásokat kell a központi támogatással finanszírozni** – a támogatás a valós igényekre épüljön;
- a jelenlegi – az önkormányzati támogatás után számított úgynevezett – fillérek (művészfillérek, péterfillérek) és az önkormányzati támogatás **arányát újra meg kell határozni**, mivel az induló 1 forintról mára a művészeti támogatás már 30 fillérré csökkent – a helyi és központi támogatás arányának megőrzése;
- törvényben garantált módon biztosítani kellene a közösségi (állami és önkormányzati) támogatás nagyságát azért, hogy **ne legyenek a színházak kitéve az államháztartás változó helyzetének** – reálérték megőrzése;

Három színházigazgató javasolta, hogy - a 90-es évek elejének tapasztalatai ellenére, és azokat felhasználva – **a nézőszámot, mint egy tényezőt, újra szerepeltetni kellene** a közösségi támogatás meghatározásakor (elosztásakor).

A színházak száma: három igazgatón kívül a többiek egyetértettek abban, hogy a színházak számában nincs szükség változásra; a három igazgató javasolja, hogy a jelenlegi színház nélküli megyékben alakuljon költségvetési állandó színház.

A színházak műfaja: a színházigazgatók egyetértettek abban, hogy a fenntartó fogalmazza meg színházával szembeni konkrét követelményeit, elvárásait. Ezek között szerepelhet a színház által játszandó művek műfaja is, amennyiben azt a színház

hagyományai, a jelen közönsége, a színház szellemi aurája lehetővé illetve szükségessé teszi. Bizonyos színházak esetében egyszerű a helyzet, hisz jelenleg is műfajkötött színház például a fővárosban az Operaház, az Operettszínház, a Táncszínház és a bábszínházak.

A színházak működési formája és gazdálkodása: a fővárosi igazgatók nagy része úgy gondolja, hogy a színházak működésében **a közhasznú társasági forma nem hozta meg a várt eredményeket**, így a költségvetési intézményt javasolják továbbra is a színházak működési formájaként. Két igazgató javasolta, hogy javítani kellene a színházi gazdálkodás színvonalán, és ehhez a jelenleginél erősebb és konkrétabb elszámoltatásra lenne szükség.

A színházak igazgatása: az igazgatók többsége úgy gondolja, hogy a színházakat a továbbiakban is művészigazgatóknak kell vezetni, akit egy kitűnő gazdasági igazgató kell hogy megtámogasson. Két fővárosi igazgató gondolja, hogy a kérdésre nem lehet ideologikus választ adni, vagyis nem lehet előre kijelenteni, hogy művész- vagy menedzserigazgatókra van szükségünk. Mindig az adott idő, hely, közösség ismeretében kell döntenie arról, hogy ki legyen egy adott színház igazgatója.

A színházak tulajdonjoga: az igazgatók mindegyike úgy gondolja, hogy a jelenlegi közösségi színházaknak köztulajdonban kell maradni. Véleményük szerint a közösségi támogatás nagysága indokolja, hogy a színházak olyan szervezeti és tulajdonformában működjenek, ahol a lehető legkedvezőbb az adófizető polgárok pénze elköltésének a figyelemmel kísérése.

Más vonatkozások: kilenc színházigazgató javasolja **a színházi törvény megalkotását** és parlamenti elfogadtatását. A törvényben szabályozni javasolják

a színház fogalmát, az összes állami támogatás nagyságának normatív meghatározását, a támogatás elosztásának módját, a színészképzéssel foglalkozók jogosítását, a színészfoglalkoztatás módját és így tovább;

Egy színházigazgató javasolta, hogy a közösségi színházakban szűnjön meg a pályázat, vagyis a színházak az állami támogatásban kapják meg azt a pénzt, amely a normális működésükhöz szükséges, vagyis ne legyenek kényszerítve a pályázásra.

2.5.3. Melyek az Ön által legfontosabbnak tartott – egy éven belül végrehajtandó – változtatások?

A legtöbb igazgató szerint a legsürgősebb feladata **a művészfoglalkoztatási törvény megalkotása és elfogadása**. A következő évadban mindenképpen meg kell szüntetni azt a bizonytalanságot, amely a jelenlegi színész és művészfoglalkoztatásban van. Ennek fő felelőse a NKÖM és a Kormány, de szükséges hozzá a színházi szakma egységes érdekképviselője is. A válaszoló nagy része úgy gondolja, hogy a **finanszírozási rendszer rendbetétele** a legfontosabb feladat. A színházi törvényt akarók úgy gondolják, hogy még a következő évadban komoly esély lenne (a választások előtt) **egy színházi törvény benyújtása és elfogadtatása**. Egy igazgató szerint **a színházi profiltisztítás** szintén sürgős feladata lenne a fenntartóknak.

2.5.4. Milyen változtatásokat hajtana végre a fővárosi struktúrában?

Több fővárosi és vidéki színházigazgató konkrét javaslatokat is megfogalmazott a **fővárosi színházi struktúra átalakítására** vonatkozóan. Ezek a következők:

- három igazgató szerint: a Budapesti Kamaraszínház Kht.-t szüntesse meg az állam, és az így felszabaduló helyiségeket (Tivoli, Ericson, Shure) pályázat útján kapják meg az alternatív színházak;
- egy igazgató szerint: a Budapesti Kamaraszínház Kht-t szüntesse meg az állam, és az így felszabaduló helyiségek közül a Tivoli-t kapja meg kamaraszínháznak a Budapesti Operettszínház, a két stúdiót (Ericson, Shure) pedig pályázat útján kapják meg az alternatív színházak;
- négy igazgató szerint: az Örkény Színház és a Madách Színház váljon ketté: legyen önálló költségvetési színház az Örkény Színház;
- kettő igazgató javasolta, hogy a támogatási feltételeke alapos átvizsgálásával a Madách Színház alakuljon át zenés (musical, rockopera) színházzá;
- egy igazgató javasolja, hogy a Thália Színház szűnjön meg, mint befogadó-színház, és legyen a Budapesti Operettszínház vagy a Magyar Állami Operaház kamaraszínháza;
- a profiltisztítás érdekében két igazgató javasolja, hogy a Játékszín illetve a Thália Színház váljanak valódi befogadó-színházzá, és ne hozzanak létre önálló produkciókat.

Az interjú végén a színházigazgatók **nagy többsége biztosított bennünket arról, hogy szívesen részt venni egy olyan struktúra-bizottság munkájában, amelynek feladata a mai magyar színházi struktúra korszerűsítése lenne.**

3. AZ ÖNKORMÁNYZATI KÉRDŐÍVEK FELDOLGOZÁSA

A színházfenntartó önkormányzatok színházért felelős bizottságai elnökeinek (20 fő) levelet írtunk, amelyben kértük őket a mellékelt kérdőív kitöltésére. (Az elnökök nevét és a teljes kérdőívet a Függelékben mellékeljük.) A tanulmány meghosszabbított határidejéig valamennyi elnök⁶ visszaküldte kitöltve a kérdőívet⁷.

3.1. Általános kérdések

3.1.1. A színház helyzetének értékelése

Annak érdekében, hogy összevethessük a szakma és a fenntartó önkormányzat értékítéletét, ugyanazokat a kérdéseket tettük fel az önkormányzatok színházért felelős bizottsága elnökeinek, mint a színházak igazgatóinak. (Lásd a 19. oldal táblázatát!)

Az általános helyzet megítélésében **nincs különbség a fenntartók és az igazgatók között**: az igazgatók 6,6-ra, a tulajdonosok közel 2 tizeddel jobbra, 6,8-ra értékelik színházuk általános helyzetét. Ennél **nagyobb, több közel 1 osztályzatnyi különbség van a pénzügyi helyzet** megítélésében: itt a fenntartók 5,8-ra, míg az igazgatók 4,9-ra értékelik színházuk helyzetét. Ellentétes előjelű és kisebb a különbség a művészeti tevékenység megítélésében van: itt **a tulajdonosok 0,6 osztályzattal „rosszabbra” 7-re értékelik színházuk teljesítményét!** Megjegyzendő, hogy mint az igazgatók, mind az elnökök értékítéletében (Dunán Innen és Dunántúl egyaránt) az osztályzatok sorrendje megegyezik: a legmagasabb pontot minden csoportban a művészeti helyzet kapja, ezt követi az általános helyzet, majd a pénzügyi állapot.

A többi színházhoz képest színházuk helyzetét 4 tulajdonosok jobbnak, 1 rosszabbnak(!), 14 elnök pedig ugyanolyannak tartja. A jobbat vallók véleménye közül **három színház igazgatója véleményével esik egybe**, a rosszabb helyzetet vélő elnök véleménye nem egyezik színháza igazgatóéval. Az ugyanolyan vélemények közül **csak 1-1 esik egybe** országrészeként. Az elnökök és az igazgatók véleménye tehát **csak öt esetben egyezik meg, a többi esetben különbözik!**

A színházi mezőnyben való megítélés: Az elnökök közül csak 6-an helyezik színházukat az első harmadba, 13-an a 2. harmadba sorolják, egy elnök pedig a 3. harmadba. (E válaszok sajnos nem hasonlíthatók össze az igazgatók válaszával, mivel ott koncentráltan a művészeti tevékenységre kérdeztünk rá.)

⁶A továbbiakban az önkormányzat színházért felelős bizottságának elnökét röviden elnöknek, illetve tulajdonosnak vagy fenntartónak fogom említeni.

⁷A Józsefvárosi Önkormányzat véleményét csak abban az esetben vettem figyelembe, ha elkerülhető volt a vélemény titkosságának megőrzése.

A színház helyzetének értékelése a színházigazgatók és a fenntartó önkormányzatok színházért felelős bizottságai elnöke szerint

		igazgatók	elnökök	elnökök/igazgatók %-ban
Dunántúl	általános	6,6	6,9	104,5
	pénzügyi	4,7	5,8	123,4
	művészeti	7,2	7,2	100,0
Dunán Innen	általános	6,6	6,7	101,5
	pénzügyi	5,0	5,8	116,0
	művészeti	8,0	6,8	85,0
Vidék összesen	általános	6,6	6,8	103,0
	pénzügyi	4,9	5,8	118,4
	művészeti	7,6	7,0	92,1

3.1.2. Változás a színház helyzetében

Az elmúlt öt évben a színházak általános helyzete **9 elnök szerint javult 7 szerint változatlan volt**, csupán három elnök szerint rosszabbodott. Ellentétes előjellel szimmetrikus az elmúlt 1 évben tapasztalt változás: **az elnökök közel fele (9 fő) szerint a helyzet nem változott, 7-en vélik úgy, hogy romlott** és csak 3 szerint javult színháza általános helyzete. Nincs lényeges különbség a Dunántúliak és a Dunán Inneniek megítélése közt.

A jövőre vonatkozóan 7 fenntartó szerint már a következő évben javulni fog a színházuk helyzete, 12 szerint még nem fog változni, és csak 1 elnök véli úgy, hogy rosszabbodni fog. Öt éves távlatban a fenntartók derülátóak: ketten gondolják úgy, hogy színházuk helyzete nem fog változni, **a többiek szerint javulni fog színházuk helyzete**. (Két elnök nem tudta megbecsülni a változás irányát) A jövő megítélésében nincs jelentős különbség a két ország rész elnökeinek értékítéletében.

A múltbéli változás okaira az elnökök a következőket jelölték meg:

- 4 elnök szerint az önkormányzat növekvő támogatása;
- az elnökök többsége kiemelte az áfa törvény módosításának negatív hatását;
- két elnök a színház műsor- illetve darabválasztását tartja negatív hatásúnak;
- egy elnök a színház szakmai fejlődését tartja pozitív hatásúnak;
- egy elnök a fenntartói társulás létrehozását tartja pozitív hatásúnak;
- egy elnök alkalmatlannak tartja a színház vezetőjét;
- egy önkormányzat megtagadta a kezességvállalást a színház hitelfelvételéhez;
- két elnök pozitívnak tartja a színház „rekonstrukciós felújítását”, illetve annak beindítását;
- egy elnök a színház fegyelmezettebb és szigorúbb gazdálkodását tartja pozitívnak.

3.1.3. Az önkormányzati döntések közül melyeket tartja a legfontosabbaknak?

A következő válaszokat kaptuk:

- a színházépület felújítása saját erőből, épület-karbantartás támogatása, rekonstrukció elindítása,
- a színházzal kötött szerződés⁸ betartása(!), közhasznú szerződés kötése,
- igazgatóválasztást(!),
- az önkormányzat - nem kötelező feladatként - továbbra is fenn kívánja tartani a színházát(!),
- az önkormányzati támogatás dinamikus növekedése,
- POSZT támogatás növekedése,
- nem csökkenő finanszírozás, megmarad a támogatás, anyagilag stabil helyzet biztosítása, béremelés fedezetének biztosítása,
- szakmai és pénzügyi önállóság biztosítása(!),
- intézményvezetői érdekeltségi rendszer működtetése,
- a hitelfelvételi kezességvállalás megtagadását;
- költségvetés elfogadása (!),
- kisebbségi önkormányzattal együttműködési támogatás kötése,
- önkormányzati biztos segítette a színház munkáját.

Két elnök nem válaszolta meg e kérdést.

3.1.4. Az önkormányzat helyzetének megítélése

13 elnök szerint az önkormányzat pénzügyi helyzete ugyanolyan mint a színházé, 3 jobbnak, 4 pedig rosszabbnak tartja a színház pénzügyi helyzeténél.

Az önkormányzat pénzügyi jövőjét illetően **az elnökök pesszimistábbak a színház jövőjéről elmondottnál**, hisz csak 1 gondolja azt, hogy javulni fog a következő 1 évben az önkormányzat helyzete, 10-ük szerint nem fog változni, a többiek szerint rosszabbodni fog. Ő évre már kicsit optimistább a kép: 5 elnök változatlanak, 6 rosszabbodónak vélik, de 8 elnök szerint javulni fog önkormányzata pénzügyi helyzete. (Egy elnök nem válaszolt e kérdésre.)

3.1.5. Milyen jogszabályi változtatásokkal lehetne elősegíteni a színházi munka hatékonyságát.

Az elnökök válasza a következők:

- egy fenntartó szerint nem lehet jogszabályi változtatásokkal segíteni a színház munkáját,
- egy szerint normatív finanszírozással⁹ igen,
- három elnök szerint a támogatások növelése és tervezhetővé tétele, a filléres támogatás kiszámíthatóvá tétele és nagyságának megemlése,
- áfa visszaigénylési lehetőség visszaállítása(!),
- szoros pénzügyi felügyelet(!),

⁸ Fontos momentum! Van olyan vidéki költségvetési színház, amely elég hatékony tudott lenni ahhoz, hogy a tulajdonos önkormányzattal szerződést tudjon kötni!

⁹ Egy budapesti színházigazgató is normatív finanszírozást javasol.

- négyen: művészfoglalkoztatási törvény, sajátos alkalmazotti törvény megteremtése, mivel a közalkalmazotti törvény alkalmatlan a színházi sajátosságok figyelembe vételére,
- két elnök: színházi törvénnyel,
- regionális színházi rendszer létrehozása,
- területi ellátási kötelezettség és annak finanszírozása.

6 elnök nem válaszolt erre a kérdésre.

3.1.6. Az önkormányzat és a színház kapcsolata

Az önkormányzatok többsége (14) már átvilágította színházát, 11-en pedig úgy nyilatkoztak, hogy az önkormányzat három éven belül tervezi a színház átvilágítását.

.Az elnökök **jóra, 7,3-ra értékelik** (1-10-es skálán) az önkormányzat és a színház kapcsolatát. Egy osztályzat 3-as a többi 5-10 közé estek. A leggyakoribb osztályzat a 7-es és a 8-as volt. A Dunán Inneniek 4 tizeddel jobbra, 7,8-ra értékelik a színház és az önkormányzat kapcsolatát a Dunántúliaknál.

Mely területeken javítható a színház és az önkormányzat kapcsolata?

- pénzügyi területen,
- a magas művészet és a közönségigény összehangolásánál,
- négy elnök szerint: egymással való kommunikációban, információcsere,
- két elnök szerint kiegyensúlyozott a kapcsolat, nincs min változtatni,
- két elnök javasolja a közös tervezés javítását,
- együttműködés városi rendezvények lebonyolításában,
- a színház hajtsa végre az önkormányzati döntéseket,
- a bizalom helyreállításával: pl. a tervezés területén,
- vezetőváltással,
- személyi kapcsolatok javításával,
- városmarketing képviselője.

Hat elnök nem válaszolt e kérdésre.

3.2. Régiók és a színházak

Az igazgatóknál feltett kérdéseket kiegészítettük három speciális önkormányzati kérdéssel.

3.2.1. Régiók és saját régió megítélése

19 elnök válaszolt a legjobb illetve 13 a legrosszabbul ellátott régióra kíváncsi kérdésünkre. Meglepetésre **kimagaslóan jó a helyes** válaszok aránya: 14-en helyesen Közép-Magyarországot, 4-en Nyugat-Dunántúlt jelölték meg. (Mint látni fogjuk ez utóbbi a vidéki régiók között az első.) Így csak egy választ tekinthetünk tévedésnek, amely Dél-Alföldet, a legrosszabbul ellátott régiót tette az első helyre.

A legrosszabbul ellátott régióra kíváncsi kérdésünkre is **kiemelkedően sok helyes** jelölés érkezett! A legrosszabb ellátottságú régiót (Dél-Alföldet) 4 elnök jelölte meg, ugyancsak 4 elnök jelölte meg Észak-Magyarországot, amely csak 1 nézővel előzi meg

Dél-Alföldet. Észak-Alföld szintén 2 jelölést kapott, helytelenül, hisz 5. az ellátottsági sorrendben. Meglepetésre Nyugat-Dunántúl, amely a vidéki régiók között az első, 2 jelölést kapott, Közép-Dunántúl, amely a vidéki régiók között a 2. pedig 1 jelölést.

A saját régió sorrendjét csak 6 elnök találta el, nyolcan 1-1-et tévedtek, míg 3 elnök 3-at, 1 elnök pedig 4-et tévedett a ranglistán saját helyük megítélésében. A Dunántúliak **0,7 ranggal értékelték alá** rangsorukat, a Dunán Inneniek pedig **1,5 ranggal feljebb** értékelték magukat a valóságosnál! (Az elnökök esetében is érvényes tehát a Dunántúliak kritikusabb szemlélete.)

3.2.2. Mit gondol, mi a régiók között kialakult különbségek lényegi okai?

Az elnökök válaszai:

- a színházak száma, színházi lefedettség,
- finanszírozási különbségek,
- fővárostól való távolság,
- településszerkezet,
- gazdasági adottságok,
- életszínvonal, fizetőképesség, kulturális és jövedelembeli különbségek
- politikai felállás,
- kulturális és színházba-járási hagyományok,
- közönségigény, a lakosság és az önkormányzatok anyagi helyzete,
- történelmi-társadalmi-gazdasági alapok, a rendszerváltás előtt kialakult „helyzet”.

Egy elnök a „határmentiséget” is megemlíti, ami meglepő, hisz minden régiónak van országhatára! Egy elnök szerint: „a színházak nem régiós ügyek, hanem városiak.”

3.2.3 Szükséges-e az állam beavatkozása a különbségek megszüntetéséhez?

Az elnökök **nagy része (2/3-ad része 13 fő) szükségesnek** tartja az állam beavatkozását. Néhányan javaslatot is tettek a tevékenység tárgyára és módszereire:

- kistelepülések támogatása színházi előadás vásárlásában,
- köztisztviselők és közalkalmazottak kapjanak színházjegy-utalványt a pedagógusok könyvvásárlási kedvezményéhez hasonlóan,
- direkt beavatkozás nem szükséges, de ösztönző rendszer kialakítása igen,
- speciális támogatási rendszer kialakítása,
- pozitív diszkrimináció a lemaradt térségek javára.

3.2.4. Milyen szerepet vállalhatnak az önkormányzatok ebben a folyamatban?

Az önkormányzati szerepvállalásra vonatkozóan az alábbi feladatok fogalmazódtak meg:

- reális helyzetfelismerés és az ehhez kapcsolódó pénzügyi egyensúlyteremtés,
- anyagi hozzájárulás,
- a kultúra népszerűsítését (4 elnök is javasolja),
- színházi kínálat sokszínűségének ösztönzése,

- fiatalok színházlátogatásának ösztönzése,
- társfinanszírozás¹⁰, fenntartói társulások létrehozása, (3 elnök javasolja),
- vidékiek színházba járásának megszervezése, akár tömegközlekedéssel,
- koordináció biztosítása,
- épületek biztosítása,
- együttműködés, közös gondolkodás,
- reális helyzetfelmérés,
- pénzügyi egyensúlyteremtés,

3.2.5 Az esélyegyenlőség biztosításának mely megoldását tartja üdvözítőnek?

A régiók színházi ellátottságában való különbségek csökkentésére **három lehetőséget határoztunk meg, amelyek közül az elnökök választhattak:**

- 1 elnök javasolja új színház létrehozását,
- 3 elnök a régióbeli magánszínházak működésének ösztönzését javasolja,
- 9 elnök a más régióbeli magán- és közösségi színházi előadások importját,
- 4 elnök együttesen alkalmazná a fenti három megoldást.

3 elnök nem válaszolt erre a kérdésre.

A válaszok megoszlása hasonló a színházigazgatók válaszához: a legtöbben a **közösségi vagy magánszínházak importját** (tájéloadásokat) javasolják.

3.2.6. Együttműködés az önkormányzatok között

A válaszoló elnökök az alábbi együttműködési lehetőségeket említik:

- szakmai konzultációk, tapasztalatcsere
- közös pályázatok kiírása, közös színházi események megrendezésére,
- közös produkciók létrehozása,
- színészek „cseréje”,
- előadás-importok generálása és szervezése, előadások és repertoár cseréje,
- színházi társulások, közös fenntartású színházak létrehozására, finanszírozása,

Egy elnök szerint „az önkormányzatok közötti együttműködést nem érzem sem indokoltnak, sem célra vezetőnek.”

Egy másik elnök szerint: „feléleszteni a régebben bevált echós, helybe vitt előadásokat”.

Egy harmadik szerint: „előadás felajánlása egy önkormányzatnak (egy teljes település ellátogatna a színházba!).

3.2.7. Pályázatok és régióközpontok

A tulajdonosok a következő regionális pályázatok kiírását javasolják:

- gyermekelőadások létrehozására,
- fesztiválok támogatása,

---

¹⁰ Intézmények, köztük színházak kettő vagy több önkormányzat általi közös fenntartását jelenti.

- nyári programok határozottabb támogatása,
- magyar szerzők bemutatásának elősegítése,
- nézőszám növelésére,
- nyugdíjasok színházba-járásának támogatására,
- fiatal művészek közreműködésével létrehozandó új, kortárs produkciókra,
- díszlet- és jelmez kölcsönzés,
- technikai eszközök közös beszerzése,
- amatőr színpadok támogatására,
- színházi ellátás kiegyenlítését segítő támogatások (pl. tájelőadások),
- a régiók történelmi kulturális hagyományait őrző pályázatokat,
- vidéki fesztiválok szervezését határon túli társulatok részvételével,
- közös színházi előadások létrehozását (3 elnök javasolja),
- színház-rekonstrukciók támogatására,
- nagy formátumú, drága utaztatható kőszínházi és szabadtéri produkciókra,
- a színházak műfaji megosztására, majd több éves egyeztetett műsorterv alapján történő országos turnéra.

Egy elnök írja: „Erről több oldalt lehetne írni. Sok van!” Majd egy javaslatot sem tesz.

Egy másik szerint: „az önkormányzati fenntartású színházak művészeti támogatását fontosabbnak érzem.”

Egy harmadik szerint: „Lehetőség van, élni kell vele!”

Kulturális régióközpontok kialakítását:

- 7 elnök határozottan ellenzik,
- 2 elnök szerint ezek már kialakultak, mesterségesen nem látja értelmét a beavatkozásnak,
- 5 elnök támogatja,
- egy elnök szerint várjuk meg a régióközpontok kialakulását,
- egy pedig félreértette a kérdést.

Legyen-e minden régióknak vezető színháza:

- 11 elnök határozottan nemmel felelt,
- 1 elnök szerint ez jórészt spontán kialakult, direkt intézkedés nem szükséges,
- 6 elnök támogatja az ötletet.
- egy elnök szerint „Jó lenne, de nem szükséges.”

Felvetettük azt a gondolatot is, hogy az egyes régiókban **a színházak gazdasági-műszaki egyesülése** elősegítené-e a színházak hatékonyabb működését?

- 9 fenntartó nem hisz benne,
- 2 elnök hatásvizsgálat elkészítését javasolja,
- 2 elnök szerint „alaposan körbe kellene járni”,
- 5 pedig elképzelhetőnek találják az ötletet,
- 1 elnök az együttműködés fokozására javasolja ösztönző rendszer bevezetését,
- 1 elnök nem tudja.

3.3. Színház és struktúra

E kérdéskör is megegyezik a színházigazgatóknak feltett kérdésekre, azzal a különbséggel, hogy két speciális önkormányzati kérdéssel bővítettük azokat. E kérdéscsoportra már kevesebb szenvedéllyel és ötlettel válaszoltak az elnökök – érthetően, hisz a kérdéskör zöme belső színházi problémákra kérdez rá. Tudatosan tettük fel ugyanakkor e kérdéscsoportot – kíváncsiak voltunk arra, hogy a színházi felügyeletet ellátó bizottságok elnökei mennyire vannak tisztában a hozzájuk tartozó színházak problémáival.

3.3.1. Milyennek tartja a mai magyar színházi struktúrát és milyen típusú változtatásokat tart szükségesnek? Melyek a legfontosabb – egy éven belül végrehajtandó – változtatások?

10 elnök **alapjaiban jónak tartja a mai magyar színházi struktúrát, ám nagy változtatásokra** van szükség az alábbi területeken:

- a színházak számát illetően 1 fő,
- a színházak műfajában 1 fő,
- a színházak gazdálkodásában 9 fő,
- a színházak igazgatásában 1 fő.

8 elnök **alapjaiban jónak tartja a mai magyar színházi struktúrát, ám kis változtatásokra** van szükség az alábbi területeken:

- a színházak gazdálkodásában 5 fő,
- a színházak tulajdonjogában 2 fő,
- a színházak igazgatásában 2 fő.

.1 elnök **alapjaiban rossznak tartja a mai magyar színházi struktúrát, és kis változtatásokat** tart szükségesnek:

- a színházak számát illetően,
- a színházak műfajában,
- a színházak gazdálkodásában,
- a színházak tulajdonjogában,
- a színházak igazgatásában,
- fentiek mindegyikében 1 fő

Egy elnök szerint **nincs szükség semmilyen változtatásra!**

Az egy éven belül szükséges változtatásokra az elnökök az alábbiakat javasolják:

- törvényi változtatások: a művésztörvény megalkotását és elfogadását, színházi törvény létrehozására 4 fő,
- változtatást a színházi menedzsmentben,
- a gazdálkodás ésszerűsítését 2 fő,
- a közönségigény kiszolgálását 2 fő,
- állami finanszírozás növelése,
- rekonstrukciós folyamat újraindítása,

- finanszírozás megváltoztatását (igazodjon a nézőszámhoz és a művészi teljesítményhez),
- finanszírozás biztonsága, a pénzügyi stabilitás megteremtése,
- a tervezhetőség biztosítása.

Egy elnök szerint az idő most nem alkalmas a változtatásokra, majd jövőre (2006-ban) a választások után.

3.3.2 Hogyan fog változni a jövőben az egyes színházfajták aránya?

A tulajdonosok **döntő többsége optimista** a jövőt illetően, hisz az 53 válaszból¹¹ csak 7 véli úgy, hogy valamilyen színház száma csökkenni fog. Kifejezi korunk hangulatát és a színházi szakma vezértémáját, hogy az elnökök több mint fele a közösségi támogatású alternatív-, közel fele a magánszínházak számának növekedését várja. Megnyugtató, hogy az elnökök **több mint ¾-ed része nem várja** a közösségi színházak számának csökkenését!

- alternatív színházak közösségi támogatással: **nő 12**, változatlan 3, csökken 2
- a közösségi fenntartású színházak száma: nő 1, **változatlan 15**, csökken 3
- magánszínházak száma: **nő 9**, változatlan 6, csökken 2,

3.3.3. Foglalkozik-e az önkormányzat a következő témákkal?

Hat kérdést tettünk fel a következő témákban: privatizáció, közhasznú társasággá való átalakítás, más intézménnyel való összevonás, színházon belül új tagozat létrehozása, színházon belül tagozat megszüntetése, új színház alapítása.

Egyetlen önkormányzat tervezi „talán” a kht-vá való átalakítást, és a színház más intézménnyel való összevonását. A többi elnök minden kérdésre nemmel válaszolt.

---

¹¹ Néhány elnök nem minden lehetőségre válaszolt, így a válaszok összege nem osztható 20-al.

4. A RÉGIÓK SZÍNHÁZI LEÍRÁSA

Tanulmányunknak ebben a fejezetében a jelenlegi színházi struktúra output elemeit elemezzük a színházak elhelyezkedése szerint. Sajnos a régiók száma (7) nem elégséges ahhoz, hogy statisztikailag korrekt következtetéseket vonjunk le, ám a jelenlegi színházi helyzet elégséges megértéséhez a megyék száma (19+főváros) már elegendő. A teljes statisztikai vizsgálat részletes leírását és eredményeit a függelékben közöljük. 2003-as adatokkal dolgoztunk, mivel mind a Központi Statisztikai Hivatalban, mind a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumában ezek álltak rendelkezésünkre.

4.1. A színházi ellátottság¹² régiónkénti elemzése

Elvárásainknak megfelelően a **legjobban ellátott régió Közép-Magyarország**, amely Budapestet és Pest megyét foglalja magában. Az összes színháznézők (4198 ezer fő) 56%-át, **2.366 ezer nézőt** ez a régió adja. A férőhelyek¹³ száma 15570, amely az országos férőhelyszám 51,4 %-a. Az egy férőhelyre jutó látogatók száma 152 fő, amely természetesen a legmagasabb az országban.

Az **ezer főre jutó színházi nézők száma 836**, amely a budapesti 1375-ös és a pest megyei 187 fő átlaga. (Budapest relatív mutatószáma több mint 3,4-szerese, a régióé pedig több mint kétszerese az öt követő, második helyen álló Nyugat-Magyarországi régióénak.) A régióban 30 színház¹⁴ működik, melyből 1 dolgozik Pest megyében, a többi a fővárosban.

A központi régiót a **Nyugat-Dunántúli Régió** követi, mind abszolút, mind relatív értékben, vagyis a Közép-Magyarország régió után **itt a legmagasabb a színházlátogatók száma abszolút értékben és az ezer lakosra jutó látogatások száma**: 408 ezer néző és 407 néző/ezer lakos. A férőhelyek száma 3065, amely az országos férőhelyszám 10,1 %-a. Az egy férőhelyre jutó látogatók száma 133 fő, amely a 4. helyet jelenti a régiók sorrendjében.

Az összes magyarországi nézőszám közel egytizedét adja e régió (9,7%). A régiót alkotó megyékben (Győr-Moson-Sopron, Vas és Zala) összesen **négy színház** van, Győrben, Sopronban, Szombathelyen (bábszínház) és Zalaegerszegen. 2003 óta újabb színház gyarapodott a régió: Zalaegerszegen bábszínház kezdte meg működését. A régió színházi szempontból **„tökéletes” régió**nak tekinthető, **hisz minden megyében van színház, van a régióban nemzeti színház¹⁵ (operajátszással), van önálló balettegyüttese, és minden megyében van bábszínház.**

A színházellátottságban harmadik helyen **Közép-Dunántúli régió** áll az ezer lakosra jutó 280 nézőjével. A férőhelyek száma 2318, amely az országos férőhelyszám 7,6 %-a. Az egy férőhelyre jutó látogatók száma 135 fő, amely a 3. helyet jelenti az országos régiós listán.

A régió éves nézőszáma 312 ezer fő (7,4%), amely kevesebb ugyan Észak-Alföld összes nézőszámánál, ám ez utóbbi lakosság száma közel 40%-kal magasabb

¹² Színházi ellátottságon egy relatív mérőszámot: az 1000 lakosra jutó színházi nézők számát értjük.

¹³ Férőhelyen a színházi széket értjük, amely az előadásszámon kívül meghatározza a kínálat nagyságát. Ennyi néző tudna egy este előadást nézni, ha lenne mindenhol előadás.

¹⁴ Színháznak a KSH Módszertan 2003.-ban szereplő meghatározást tekintjük érvényesnek

¹⁵ Nemzeti színháznak a többtagozatú közösségi tulajdonban lévő színházakat nevezzük.

Közép-Dunántúlnál. A régió megyéiben (Veszprém, Komárom-Esztergom, Fejér) összesen **5 színház** működik: Székesfehérvárott, Dunaújvárosban, Veszprémben (kettő) és Tatabányán. Színházi szempontból nem tökéletes a régió, mivel nincs **nemzeti színháza, balettegyüttese, de van önálló bábszínháza.**

Relatív sorrendben a negyedik, abszolút nézőszámban utolsó (7.) a Dél-Dunántúli régió: 244 ezer néző látogatja színházait (5,8%), amely ezer főre vetítve 248 nézőt jelent. A férőhelyek száma 2270, amely az országos férőhelyszám 7,5 %-a. Az egy férőhelyre jutó látogatók száma 107 fő, amely az utolsó előtti helyet jelenti az országos régiós listán.

A régió megyéiben (Somogy, Baranya, Tolna) **öt színház** működik: Kaposvárott egy, Szekszárdon egy (német nyelvű), Pécsen három. Színházi szempontból **majdnem rendes régió**, hisz van nemzeti színháza, balettegyüttese és bábszínháza is, ám Tolna megyének nincs magyar nyelvű színháza. A régió színházi értékét tovább növeli a Pécsi országos Színházi Találkozó és a Kaposváron periodikusan megrendezésre kerülő Országos Gyermekszínházi Találkozó

Színházi ellátottság szempontjából **Észak-Alföld az ötödik helyen áll: 236 néző jut ezer lakosra, amely mögött a 2. legnagyobb abszolút nézőszám** áll (365 ezer, amely az országos nézőszám 8,7%-a), ugyanakkor a régió népessége a Közép-Magyarország után a 2. legnagyobb 1.547 ezer lakos. A férőhelyek száma 2575, amely az országos férőhelyszám 8,5 %-a. Az egy férőhelyre jutó látogatók száma 142 fő, amely a 2. helyet jelenti az országos régiós listán.

Színházi szempontból **rendes régiónak tartjuk**, mivel van nemzeti színháza, balettegyüttese, és egy megyében van önálló bábszínház is. A régió megyéiben (Jász-Nagykun-Szolnok, Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár-Bereg) összesen **négy színház** él: Szolnokon egy, Debrecenben kettő, Nyíregyházán egy színház működik. A régió színházi értékét növeli a **Nyíregyházi Vidor Fesztivál és a Kisvárdai Határon Túli Színházak Fesztivál.**

Relatív sorrendben 6-7. (utolsó és utolsó előtti) helyen áll **Észak-Magyarország és Dél-Alföld: 191 és 190 nézővel.** Abszolút nézőszámban is csupán 5% különbség van közöttük, hisz Észak-Magyarország nézőszáma 245 ezer fő, Dél-Alföldé pedig 258 ezer fő.

A **Dél-Alföldi** régió utolsó-utolsó előtti helye rendkívül meglepő, hisz színházi szempontból **tökéletes régiónak tartjuk: van nemzeti színháza, balettegyüttese, és minden megyében van önálló bábszínház is.** A férőhelyek száma 2481, amely az országos férőhelyszám 8,2 %-a. Az egy férőhelyre jutó látogatók száma 104 fő, amely az utolsó (7.) helyet jelenti az országos régiós listán.

Megyéiben (Bács-Kiskun, Békés, Csongrád) Kecskeméten kettő, Szegeden kettő, Békéscsabán kettő színház működik. Az egyetlen régió, amelynek minden megyéjében két-két színház dolgozik. A teljességet tovább növeli a **Szegedi Szabadtéri Játékok** nyújtotta lehetőség

Észak-Magyarországot színházi szempontból **szegény régiónak tartjuk, mivel van ugyan nemzeti színháza, balettegyüttese, és két megyében van önálló bábszínház is,** de az egyetlen olyan régió, amelyben van olyan megye, ahol **semmilyen színház sincs!** Ez a megye egyedülálló Magyarországon: Nógrád megye. A régió férőhelyeinek száma 2040, amely az országos férőhelyszám 6,7 %-a. Az egy férőhelyre jutó látogatók száma 120 fő, amely az 5. helyet jelenti az országos régiós listán.

A régió megyéiben (Nógrád, Heves, Borsod-Abaúj-Zemplén) összesen négy színház működik: Egerben kettő, Miskolcon kettő színház működik. A régió színházi szegénységét jelentősen csökkenti a **Miskolci Operafesztivál!**

4.2. A színházi ellátottság országrészenkénti elemzése

Az országrészenkénti összehasonlítást a Dunántúl és a Dunán Innen lévő régiók színházi jellemzőinek összehasonlítását jelent. Az összehasonlításból nem hagyjuk ki a Közép-Magyarország régiót, mivel az, színházi súlyát tekintve, egy egész országrésznek felel meg. A következő oldalon található táblában összefoglaltuk az egyes régiók legfontosabb színházi adatait.

Legfontosabb mutatószámunk, az ezer lakosra jutó nézőszám tekintetében, mint korábban is láttuk, Közép-magyarország **836 fővel messze az első**. Követi őt, több mint 70%-kal lemaradva Dunántúl (248 nézővel), majd a Dunán Innen régiók fejezik be a sort közel egynegyeddel lemaradva (190 fő). Az ellátottság két tényező matematikai eredménye: a népességszámé és a színházi látogatásszámé. Az összes magyarországi színházlátogatások **56,4%-a a Közép-Magyarország** régióban történik, Dunántúl 23%-kal, Dunán Innen 20,7%-kal részesedik. A népességszámok közötti eltérő különbségek okozzák az ezer lakosra jutó látogatószám jelentős eltérését, hisz Közép-Magyarország 28, Dunántúl 30,6, Dunán Innen pedig 41,4%-kal részesedik az országos népességből.

A színházi férőhelyek száma közti aránykülönbségek alig térnek el a színházi látogatószámok közti különbségektől: **Közép-Magyarország az országos férőhelyek 51,4%-val termel 56,4% látogatót**, Dunántúl a 25,2%-os férőhelykészletével termel 23% látogatót, míg a Dunán Innen régiók a 23,4%-os férőhellyel termelnek 20,7% látogatót. Ennek megfelelően az egy férőhelyre jutó látogatások száma a következően alakul: Közép-Magyarország 152, Dunántúl 126, Dunán Innen 122 látogatás. (Természetesen a férőhely-látogatási átlagok között jelentős különbségek húzódnak meg. Gondoljunk arra, hogy vannak bizonyos – színpadtól messze eső úgynevezett rosszulátó – helyek, amelyeket csak a nagyon sikeres előadásokon vesznek meg a színházlátogatók, és vannak olyan helyek, amelyeket minden előadáson el tudnak adni a színházak.)

A színházi kínálat mennyiségének az előadásszámon kívüli másik meghatározó eleme a férőhely. Relatív mutatószáma az ezer lakosra jutó férőhelyszám jelentős mértékben különbözik régióként és országrészenként egyaránt. Közép-Magyarországon a százezer lakosra jutó **férőhelyek száma (550) több mint 2,2-szerese** a Dunántúli férőhelyállománynak (247), és több mint 3,2-szerese a Dunán Innen régió férőhelykészletnek (169).

Fentekből természetesen nem vonhatjuk le azt a következtetést, hogy a relatív férőhelykülönbözőség az oka annak, hogy az egyes régiók színház-látogatottságában oly jelentős a különbség. A színházkultúrában a kereslet-kínálat törvényszerűségei nem működtek szabadon a XX. század második felében, így nem állíthatjuk azt, hogy a színház iránti keresletnek köszönhető a színházak létrejötte. Ugyanakkor az ellenkezőjét is igaznak gondoljuk, hogy a városi polgárság szellemi önmegvalósító vágya hozta létre a színházakat a XIX. Század elejétől a XX. század közepéig.

Ezzel együtt hisszük és így rendkívül fontosnak tartjuk, hogy a kultúra megjelenése felkelti önmaga iránti vágyat, vagyis ahol megjelenik a színház, ott előbb-utóbb megteremtődik annak közönsége is. Építsünk színházakat tehát és a közönség szeretni fogja színházait! Nyissunk tehát épületeket, ahol színházi előadások jöhetnek létre, és az előadások létre fognak jönni! Segítsük azt, ami teremtődni akar!

RÉGIÓK LEGFONTOSABB SZÍNHÁZI JELLEMZŐI 2003-BAN

Területi egység	népesség ezer fő	az országos összes %-ában	színház látogatások száma, ezer	az országos összes %-ában	normál férőhelyek száma	az országos összes %-ában	színházi látogatások száma/ezer lakos	egy férő- helyre jutó látogatások száma	ezer lakosra jutó férőhelyek száma
Közép-Magyarország	2 830	28,0	2 366	56,4	15 570	51,4	836	152	5,50
Közép-Dunántúl	1 113	11,0	312	7,4	2 318	7,6	280	135	2,08
Nyugat-Dunántúl	1 003	9,9	408	9,7	3 065	10,1	407	133	3,06
Dél-Dunántúl	984	9,7	244	5,8	2 270	7,5	248	107	2,31
DUNÁNTÚL ÖSSZESEN	3 100	30,6	964	23,0	7 653	25,2	248	126	2,47
Észak-Magyarország	1 280	12,7	245	5,8	2 040	6,7	191	120	1,59
Észak-Alföld	1 547	15,3	365	8,7	2 575	8,5	238	142	1,66
Dél-Alföld	1 360	13,4	258	6,1	2 481	8,2	207	104	1,82
DUNÁN INNEN ÖSSZESEN	4 187	41,4	868	20,7	7 096	23,4	190	122	1,69
MAGYARORSZÁG ÖSSZESEN	10 117	100,0	4 198	100,0	30 319	100,0	415	138	3,00

5. JAVASLATOK A MAI MAGYAR SZÍNHÁZMŰVÉSZET FEJLESZTÉSÉHEZ

Tanulmányunk befejező részében az igazgatói interjúk, az önkormányzati kérdőívek és a statisztikai elemzés alapján összefoglaljuk mindazokat a javaslatokat, amelyekkel - legmélyebb meggyőződésünk szerint – segítjük és támogatjuk a magyar színházművészet további fejlődését. Elsőként megfogalmazzuk azokat az alapelveket, amelyek a fejlesztés axiómájaként fogadunk el, majd a struktúra egyes elemei szerint haladva leírjuk mindazon teendőket, amelyek szükségesek a jelenlegi színvonal és hatékonyság további fejlesztéséhez. Természetesen mindvégig az a cél lebeg előttünk, hogy **tovább növeljük a színházhoz-jutási esélyeket és ezáltal is csökkentsük** a régiók közti színház-ellátottsági különbségeket.

5.1. Alapelvek

1. A mai magyar színházi szakma meghatározó többsége szerint **a közösségi tulajdonban lévő, állandó társulattal rendelkező repertoárszínházak** kell, hogy képezzék a színházi struktúra legszélesebb alapját.
2. A közösségi támogatás jelentős, legtöbbször meghatározó súlya miatt a **színházaknak költségvetési intézményként ajánlatos működniük**, mert ez a gazdálkodási-szervezeti forma biztosítja legjobban az adófizető polgárok pénze felhasználása törvényességi garanciáit.
3. A színházak **első számú vezetői továbbra is művészigazgatók legyenek**, akiknek munkáját kiváló gazdasági szakemberek támogassák.
4. A **finanszírozás jelenlegi alapformái** (központi, önkormányzati, művészeti) **még megfelelőek**, ám frissítésük, korszerűsítésük elodázhatatlan.
5. A régiók közötti színházi ellátásban megmutatkozó **jelentős különbségek az állampolgárok egyenlő esélyegyenlőségét rontják**, így azok csökkentése illetve megszüntetése a kulturális stratégia része kell, hogy legyen.
6. A régiók közti különbségek csökkentését **Régió Színházi Standard alapján kell** megoldani – az RSS kidolgozása a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, a Régiós Fejlesztési Tanácsok és a színházi szakmai szervezetek együttes feladata. (Egy lehetséges RSS-t a Javaslatok között leírnunk.)
7. A színházak fenntartásának és működtetésének **finanszírozása továbbra is három forrásra kell, hogy épüljön: állami támogatás, önkormányzati támogatás, közönség**. Ugyanakkor adó és finanszírozási eszközökkel olyan szponzori, mecénási közhangulatot és érdekeltséget kell teremteni, amely mind a szponzornak, mind a színháznak megéri, ha szponzori bevételeket ér el illetve azokat növeli.
8. A közösségi finanszírozás **alapelve a színházi költségek megtérítése legyen** annak érdekében, hogy a színház olyan áron tudja értékesíteni belépőjegyeit, hogy az, az átlagjövedelemből megfizethető legyen.

5.2. Javaslatok

1. A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Nemzeti Kulturális Stratégiájába kerüljön be, hogy **a magyar színházművészet szellemi és tárgyi értékeinek** megőrzése és fejlesztése a kulturális stratégia alapértékei közé tartoznak.
2. A Budapest Főváros hosszú távú Fejlesztési Tervébe kerüljön be, hogy a **főváros színházi élete strukturális és minőségi fejlesztése** az önkormányzat kulturális programjának egyik alaptétele.
3. A fővárosi színházi életben az elmúlt 15 évben politikai- és magánérdekek gyakran színházidegen érvényesülése következtében a színházi struktúrában olyan rendetlenség alakult ki, amely megköveteli, hogy az önkormányzat a színházi szakma szervezeteivel együttműködve **profiltisztítást hajtson végre a finanszírozási politikája korszerűsítésével** párhuzamosan
4. A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma a hét Régió Fejlesztési Tanácsával és a színházi élet szakmai szervezeteivel együttműködve **dolgozza ki a régiók színházi ellátottsága biztosításának operatív tervét**. Egy lehetséges vázlat fő pontjai a következők lehetnek:
  - a. a színházszegény területeken lévő színházi előadások céljára jelenleg vagy átalakítás után megfelelő **ingatlanvagyon felmérése**;
  - b. pályázat kiírása színházszegény területeken **épületek átalakítására és felszerelésére** színházi előadások fogadására;
  - c. a színházi férőhelyek kihasználásának **helyszínenkénti vizsgálata**; majd pályázat kiírása a színházi férőhelyek jobb kihasználása érdekében;
  - d. alacsony költségvetésű¹⁶ közösségű színházak létrehozása annak érdekében, hogy **a színházszegény területeken mozgószínházként** működjenek – tevékenységük városi színház létrejöttéig, vagy színházbarát kulturális központok létrejöttéig tart.
5. A korábban megfogalmazott finanszírozási alapvetésekből következik, hogy olyan **finanszírozási modellt kell kidolgozni**, amely a színházak tényleges költségeit normák alapján állapítja meg. Az így kiszámított Közösség által elismert költségekből le kell vonni a Közösség által elérhetőnek tartott bevételt. A fennmaradó hányad a Közösség által szükséges támogatást adja meg.¹⁷
6. A Régiós Színházi Standard általunk kidolgozott lehetséges struktúrája a következőket fogalmazza meg: el kell érni, hogy **10 éven belül minden régió** rendelkezzen a következő színházi minimummal:
  - a. egy **nemzeti színházzal**, amely legalább kéttagozatos, és amely operaelőadásokat is játszik – az operatagozat a régió minden

¹⁶ Az alacsony költségvetésű színház a városi színház költségvetése 10-20%-a közötti támogatásból működik, székhelye közösségi helyiség bérleménye, működési területe 1-2 megye vagy egy egész régió!

¹⁷ A jelen tanulmányt készítő Flave Bt. már elkészítette egy Normatív Finanszírozási Modell vázlatát, amelyet szívesen bocsát a Nemzeti Kulturális Alapprogram rendelkezésére.

megyében játszik: a régiók közül csak Közép-Dunántúlnak nincs nemzeti színháza, de a veszprémi vagy székesfehérvári királyi városok egyike alkalmassá tehető erre,

- b. egy **balettegyüttessel**, amely a régió minden megyében játszik előadásokat: jelenleg csak Közép-Dunántúlnak nincs saját balettegyüttese,
- c. a régió minden megyéje **egy városi színházzal**, amely egytagozatú és stúdióval is rendelkezik: ma Szekszárdon magyar nyelvű nincs, Nógrádban és Vas megyében nincs városi színház - ám Szombathelyen egyre erősebb erre az igény,
- d. **egy bábszínházzal**, amennyiben nincs minden megyében, úgy a bábszínháznak régió-ellátási kötelezettsége van: ma mindegyik régiónak van bábszínháza,
- e. legalább egy évenként megrendezendő **országos színházi fesztivállal**: prózai, báb, zenés, kamara, gyermek, határon túli stb. kategóriákban,
- f. legalább egy országos hatókörű **nyári szabadtéri színházzal**,
- g. egy olyan felsőoktatási intézménnyel (egyetemmel vagy főiskolával), amely rendelkezik **legalább 1 színházi témakörű** tanszékkel az alábbi témakörben: színészet, rendezés, díszlettervezés, jelmeztervezés, látványtervezés, dramaturgia, színházi menedzsment,

A többségében állandó társulattal rendelkező repertoárszínházak olyan magyar színházi struktúrát alkotnak, amely kulturális „hungaricum”-nak tekintendő, és amelynek megőrzése és továbbfejlesztése egyaránt kötelessége a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának, a színházfenntartó önkormányzatoknak.

A színházigazgatókkal folytatott interjúk meggyőztek illetve tovább erősítettek bennünket abban a meggyőződésben, hogy a magyar színházi világ olyan aktív és kreatív szellemi tőkével rendelkezik, amely az állam és az önkormányzatok támogatásával képes a folyamatos szervezeti és gazdálkodási megújulásra.

A XXI. század első nagy kulturális eredményét garantálhatjuk, ha ezt az aktív és kreatív szellemi erőt nem hagyjuk elfecsérelődni.

Budapest- Sukoró, 2005. augusztus 25.

dr. Venczel Sándor
vezető tanácsadó

FLAVE bt. – Nincs Gond 2005.

FÜGGELÉK

F.1. Statisztikai elemzés

F.2 A színházakért felelős bizottságok elnökei

F.2. Önkormányzati kérdőív

F.3. A vidéki színházak rövid leírása